

Metonimija – moćno sredstvo književne riječi

Antun Lučić, *Veze ljudi, životinja i stvari*, Knjižnica Suodnosi, knjiga 47., urednik Andrija Vučemil, recenzenti Dubravko Jelčić i Stipe Botica, Naklada DHK HB – ERASMUS Naklada, Mostar – Zagreb, 2007., str. 1.-388.

Već otprije su nam poznati znanstveni prinosi Antuna Lučića (Bugojno, 13. lipnja 1958.), sveučilišnoga profesora iz Mostara: knjige *Tečevina i otklon* (2002.), *Dodiri, smjene* (2005.) te monografija *S Napretkom kroz stoljeće* (2006.), potom oveći niz samostalnih izvornih radova tiskanih u književnoj periodici, također i urednički poslovi u časopisu *Osvit*. Knjiga *Veze ljudi, životinja i stvari* prijelomno je djelo književnoteorijskih postignuća hrvatske znanosti o književnosti, nastala na predlošku autorove disertacije, zapravo temeljita znanstvenikova usustavljena promišljanja o metonimiji, dominantnoj sastavnici uporabe jezika, zapravo cjelokupne retorike, estetike i poetike, ovjerene, doživljene i prepoznate u epskom proznom izrazu te lirskoj poeziji Vitomira Lukića (Zelenika pokraj Herceg Novoga, 24. rujna 1929. – Sarajevo, 30. svibnja 1991.). U središnjem dijelu otvoren je novi pogled u proučavanju literarnosti na predlošcima književnoga *barda*, kako tvrdi autor, dosad slabije poznatoga široj javnosti i još uvijek ne na pravi način vrjednovanoga književnika, ali zanimljivoga i u estetskom pogledu uzornoga pjesnika, pripovjedača, romanopisca, putopisca i esejista. Lučić istražuje *topose* Lukićevih dodira i prožetosti, sveza i suodnosa u širokom kontekstu i s europeiziranih motrišta, njegovih ulaza u misleno, filozofsko, kao i odnosa prema tradiciji, oslonivši se na već zadane konvencije, ali i na utjecaje i oponašanja na nacionalnoj razini u recepcijskim odjecima koje je prepoznao.

Nizom osamostaljenih pristupa Lukićevim prozama koje navodimo autorovim nizom: “Soba za prolaznike”, “Album”, “Praznik stvari”, “Zaustavljeni kalendar”, “Životinje/ljudi”, “Sanovnik nasmijane duše”, “Sensansa”, “Hodnici svijetloga praha”, Lučić ovjerava istraživanja i teorijska promišljanja na posve novim razinama interpretacije kojima pribavlja čvrsti oznakovljeni, *semiotički* pogled i pregled temeljen na *metonimičnosti*, a nastao sustavnim proučavanjem najvažnijih svjetskih prinosa

retorici i poetici, od Aristotela do Luke Zime i Borislava Kneževića. U Lučićevu duhovnom ozračju udomaćili su se Aleksandr Birihi, Kenneth Burke, Jonathan Culler, Umberto Eco, Pierre Fontanier, Northrop Frye, D. Geeraerts, Génette Genette, Michel Le Guern, Albert Henry, H. Kucbaczak, J. Kuryowicz, David Lodge, Christian Metz, P. Schifko, Peter Schofer, Donald Rice, Ryszard Tokarski, P. Trost, Aleš Ušeničnik, Willem Westseijn... U navedenom su nizu samo autori koji su *metonimiju* istaknuli već u naslovu svojih znanstvenih rasprava, ali je prostor proučene literature znatno veći i premašuje mogućnosti navoda u ovom prikazu, ali tragom citirane literature, popraćene sustavnim pregledom bilježaka s 843 navoda, spomen zaslužuju Vladimir Biti, Terry Eagleton, Rudolf Filipović, Roman Jakobson, Matija Petar Katančić, Ferdinand de Saussure, Emil Staiger, Dubravko Škiljan, Zdenko Škreb, Josip Užarević i mnogi drugi, a dužni smo posebno istaknuti Antu Stamaća, voditelja pri izradi disertacije.

Nepobitno je, Antun Lučić podignuo je standarde književnoteorijskih promišljanja o metonimiji proučivši obimnu stručnu literaturu s 90 naslova domaćih i stranih autora, u prijevodima ili pak u izvorniku na njemačkom, engleskom, francuskom, talijanskom, poljskom, slovenskom, češkom i ruskom jeziku. Ključna razmatranja donose usustavljeni spoznajni semiotički pregled Lukićevih književnih sastavnica koje anticipiraju *aktancijalnost* svedenu na odnose i suodnose ljudi, životinja i stvari. Lučić iznosi usustavljene spoznaje o *metonimičnosti* Lukićeva sloga i o svrhovitosti uloga u metonimiju kojom se stiže do literarnosti; o čovjekovu bljesku u vremenu, o ljudskom tijelu i samoći, o nasilju i *rašćovječenju*, o kultu obitelji kao izdancima *metonimičnih* premještaja. U odjeljku o životinjama zagledava u indijsku filozofsku misao, aktualizira dramu spasenja, razmatra motivacijska čvorišta o životinjama u drugih pisaca; opisuje i tumači životinjsko u ljudskom; potom razmatra ulogu stvari u povijesnom hodu duha, razmatra umnožene veze čovjeka i stvari, *odstvarenje*, tj. katarzu samih stvari, *zaumni* jezik stvari, mjesta koja su stvari zaposjele u našim svjetovima, u mašti, u čovjekovim *odisejama*.

U zaključnom razmatranju autor se upušta u razdiobu, raščlambu Lukićeva književnog djela. Navodi četiri stvaralačka razdoblja, četiri uvjetne skupine: realističnu, meditativnu, fantastičnu te intelektualnu; pridružuje im naslove književnih djela. Iako priznaje kako je riječ o književniku nepredvidljive vokacije, upozorava na naglašenu liričnost, zatim na dominantni prozni diskurs prema predstavljачkoj biti i unosu kritike u poprište svega; kao i na izmjenjivu napetost, unutarnji nemir i sukobe čovjeka sa svijetom, u čemu je Lukić dramatičar. O fenomenološkim odnosima i suodnosima razmatra vrlo kratko na iskustvenoj razini, potom ih se ubrzo oslobađa, preuzima ono bitno, koliko mu je potrebno pri određenju, definiranju pojave, potom je na tragu smislenih preobrazba, stalno u odsjaju i odjecima metonimijskoga sloga, u neobičnom motrištu premještanja jezičnih *oprjeka*.

Autor je knjizi priskrbio iscrpnu bibliografiju s popisima radova o teoriji *metonimije*, popis djela Vitomira Lukića, onih u periodici i drugim izdanjima, rukopisnih djela u ostavštini, i na kraju literaturu o Lukićevu djelu, sažetke na hrvatskom i engleskom jeziku te bilješku o autoru knjige. Ne bismo htjeli pametovati, tražiti propuste ili slabosti, dobitak je prevelik posebno za retoriku, za poetiku, i ne samo za teoriju književnosti, nego i za cjelokupnu znanost o književnosti, ali htjeli bismo upozoriti kako je Lučićovo motrište na metonimiju naglašeno iznutra, kako je teorija metonimičnosti osamostaljena i neovisna o metaforici kojoj je, tvrdi autor, kompatibilna, pri čemu je metonimija u Lučićevu sustavu ne samo moćno sredstvo govora, retoričkih vještina, nego i opisa i pripovijedanja, bitno sredstvo u strukturi proze, ali i u pjesničkom jeziku, što smo doživjeli kao pravu novost, te je stoga autor raspoređuje u istom zviježđu sa sinegдохom, metalepsom i perifrazom, ironijom, inopijom i eufemizmom. Posebno je važno istaknuti kako Antun Lučić istražuje učinke metonimije na razini izraza, sintagme ili pak rečenice, a ne na granicama riječi kako se to dosad isticalo u književnoteorijskim pregledima.

Svojim ulazom u književnoteorijska istraživanja i razmatranja kojima je, što osobito želimo naglasiti, prvotna svrha i cilj proučavanje literarnosti i stvaralačkih dosega Vitomira Lukića, Lučić je u knjizi *Veze*

ljudi, životinja i stvari svojom metodologijom temeljenom na teorijskim odrednicama novoretoričkih strukturalističko-semiotičkih pristupa tekstu, a na tragu tekstološkoga dekonstrukcionizma, oprezno i vrlo, vrlo odvažno, stvorio vlastiti put u proučavanju književnosti, važan pomak u našoj praksi i tako, obogativši postulate književne teorije, poigrao se i poljuljao općevažeći književnopovijesni sustav, dosad tako čvrst, pretjerano opterećen pozitivizmom. Metodologiju utemeljenu na lingvostilističkom proučavanju metonimije kao dominantne sastavnice te interpretaciju u njezinu zrcalu Lučić je iskušao i ovjerio na Lukićevoj pripovjednoj i romanesknoj prozi, ali i na pjesništvu, što smo doživjeli iznenađujućim. Time je, moramo priznati, učvrstio i naš stav povjerenja prema metonimiji koja je zadugo bila u sjenci metafore.

Antun Lučić ostavlja otvorenom primjenu poetike metonimizacije u tekstovima koji nisu njome zasićeni; i tako, svjestan metonimijskih ograničenja, oprezno ističe da svaki istraživač bira metodu ovisno o predmetu istraživanja, o osobnom sudu, doživljaju i širem dojmu kako bi postigao, kako tvrdi, “tumačenje i razumijevanje semantički visokog učinka”, svjestan kako je njegov pristup književnom djelu Vitomira Lukića samo jedan od mogućih, širih i drukčijih poetoloških gledanja. Preciznim teorijskim opisom metonimijske strukture i njezinih odrednica, njezinih ključnih sastavnica i književnih činjenica u kojima je prepoznao i pojave i prostor metonimičnosti u odnosu na ostale trope i figure, istraživši njihovu primjenu i učinke, sveze i razvedenosti, smislene preobrazbe i premještaje kroz jezične oprjeke, Lučić je uspio promaknuti vlastiti put u proučavanju, i drugačiji, vlastiti način mišljenja, interpretacije i tumačenja činjenica književnopovijesnih i književnoteorijskih.

Knjigom *Veze ljudi, životinja i stvari* Antun je Lučić doista nadmašio sva obzorja očekivanja; nadmašio je i potisnuo, učinio manje važnima sve dosadašnje prinose napisane o metonimiji. Autor je visoko porastao u našim očima, nametnuvši se darovitošću, imenom i znanjem, savršenim osjećajem za literarno, silinom erudicije i odnjegovanom senzibilnošću, kojima je izgradio sustav književnoteorijskih spoznaja, svojih,

lučićevskih, nezaobilaznih i obvezujućih svima koji se ubuduće zametnu zadaćom tumačenja književnih pojmova i pojava, kao i u njihovoj primjeni u lingvostilističkim istraživanjima te interpretacijama, kojima je otvorio nove poticaje i mogućnosti.

Miljenko BULJAC